

مروری بر تجربیات موفق بانکداری اسلامی در جهان

مطالعه موردی مالزی

دکتر علی حسن زاده*

۱. مقدمه

است. تنوع مذهبی کشور و نیز پیوستگی اقتصاد آن با بازار جهانی سبب گردیده تا تکیه بنیادین بر نظام بانکداری متعارف همچنان حفظ گردد. مجموع این عوامل سبب شده است تا به عنوان یک راهکار، نظام بانکداری اسلامی موازی با نظام بانکداری متعارف طراحی و اجرا گردد. چنین توازنی در عمل زمینه‌ساز ایجاد و گسترش بازارهای مالی اسلامی بوده و به طراحی و پیاده‌سازی ابزارهای مفید پولی و مالی کمک فراوان رسانده است. از سویی دیگر اتکای اساسی به نظام بانکداری اسلامی در نهایت باعث شده است تا اصول اسلامی با شبهات به مراتب کمتر و به دقت در آن به اجرا درآید. از این رو بررسی ابزارهای به کار رفته در این نظام و نیز مقررات و قوانین ناظر بر آنها می‌تواند در ایجاد و توسعه دیدگاه‌های بانکداری اسلامی در کشورمان مفید واقع شود؛ اما به هر تقدیر باید توجه کرد که نظام بانکداری

بانکداری اسلامی در سال ۱۹۷۵ با ایجاد بانک اسلامی دبی در امارات متحده عربی و بانک توسعه اسلامی در عربستان سعودی معرفی گردید. همچنین در دهه ۱۹۸۰ حرکت‌های وسیعی در سایر کشورهای اسلامی برای پیاده‌سازی بانکداری اسلامی صورت گرفت؛ با این تفاوت که این کشورها به جای جایگزینی کلی نظام بانکداری متعارف مبتنی بر نرخ‌های بهره، درصد برآمدند تا بانکداری اسلامی را به عنوان گزینه‌ای در کنار آن قرار دهند. این امر در نهایت تسهیل اشاعه بانکداری اسلامی را در کشورهای اسلامی سبب گردید.

کشور مالزی در زمره کشورهایی است که با توجه به اکثریت مسلمان جمعیت آن (بیش از ۵۰ درصد) و نیز تمایل دولت برای گسترش نهادهای اسلامی گام‌های مهمی را در این زمینه برداشته

* دانشیار و مدیر گروه بانکی، پژوهشکده پولی و بانکی.

هدف از آن امکان دادن به بانک‌های اسلامی جهت نیل به اهداف نقدینگی و استفاده از منابع عاطل موقت است.

بانکداری اسلامی تا سال ۱۹۹۲ قانوناً در انحصار یک بانک باقی ماند تا کلیه مسائل، مشکلات و ابزارهای مورد نیاز در طول دوره ده ساله حل و ایجاد گردند. اما مهم‌ترین تحول در بانکداری اسلامی مالزی در سال ۱۹۹۰ اتفاق افتاد. در این زمان رئیس کل بانک مرکزی مالزی دیدگاه خود را در مورد فعالیت سیستم بانکداری اسلامی در کنار سیستم متعارف بانکداری به شرح زیر ارائه کرد: «ایجاد یک سیستم مالی اسلامی کارا، روزآمد و جامع که کارایی و اثربخشی بخش مالی اقتصاد مالزی را در کنار رفع سایر نیازهای اقتصادی ملی تضمین نماید». این امر نظر به توازی دو سیستم بانکداری با پیش‌فرض‌ها و شرایط متفاوت به سیستم بانکداری دوگانه^۳ شهرت یافت.

به‌زعم طراحان و دست‌اندرکاران سیستم بانکداری اسلامی در مالزی، بانکداری دوگانه به دلایل زیر الزامی به نظر می‌رسید:

(۱) تنها یک بانک اسلامی نمی‌تواند به عنوان سیستم بانکداری مطرح گردد.

(۲) به مسلمانان معتقد اجازه می‌دهد تا با سیستم بانکداری منطبق با عقاید مذهبی خود کار کنند.

(۳) گزینه‌های بانکی جدید و گسترده‌تری را برای اتباع مالزی فراهم می‌سازد و به ایشان امکان می‌دهد تا از میان سیستم متعارف و سیستم اسلامی به صلاحدید خود یکی را برگزینند.

(۴) ایجاد واسطه‌های مالی جدید جهت پشتیبانی سیستم بانکداری. (۵) جامعیت بیشتر اقلام محصولات مالی اسلامی.

(۶) نیل به پیشرفت بیشتر در محصولات و خدمات بانکداری با توجه به حرکت کشور در جهت تکنولوژی اطلاعات و محیط مبتنی بر دانش.

بانکداری دوگانه در اساس به معنی ادغام سیستم بانکداری اسلامی در سیستم بانکداری متعارف و در عین حال انفکاک آن به صورتی است که عملیات بانکی برای مسلمانان را مرتفع سازد. در سیستم بانکداری دوگانه اولاً تنها به بانک‌هایی اجازه فعالیت در حوزه بانکداری اسلامی داده می‌شود که پیش از این در زمینه بانکداری متعارف سوابق قابل قبولی داشته و از سوی دیگر دارای پشتوانه قدرتمند در سیستم بانکداری باشند؛ چنانچه در پی خواهد آمد شرایط فعالیت در سیستم بانکداری اسلامی تا حدودی سختگیرانه تدوین شده است که این امر حاکی از جدیت دولت مالزی در اشاعه بانکداری

مهم‌ترین تحول در بانکداری اسلامی مالزی در سال ۱۹۹۰ اتفاق افتاد: ایجاد یک سیستم مالی اسلامی کارا، روزآمد و جامع که کارایی و اثربخشی بخش مالی اقتصاد مالزی را در کنار رفع سایر نیازهای اقتصادی ملی تضمین نماید

اسلامی در مالزی نزدیک به ۱۸ درصد (۱۷/۴) درصد در پایان سال ۲۰۰۹ سیستم بانکداری آن کشور را تشکیل می‌دهد.

۲. ساختار سازمان بانکداری اسلامی در مالزی

گسترش فعالیت مؤسسات مالی اسلامی همراه با تصویب قانون بانکداری اسلامی در ایران و ایجاد سایر مؤسسات بانکداری مبتنی بر عملیات بانکی غیرربوبی، موجب گردید تا از سوی مسلمانان مالزی ایجاد نهادهای مشابه مورد تقاضا قرار گیرد. تجربه موفق هیأت صندوق زیارتی^۱ در این کشور و نیز تمایل دولت مالزی برای تأسیس کانال جایگزین سیستم بانکداری متعارف برای مسلمانان، سبب گردید تا قانون بانکداری اسلامی و قانون سرمایه‌گذاری دولتی در سال ۱۹۸۳ مورد تصویب قرار گرفته و نهایتاً اولین بانک اسلامی در جولای همان سال در این کشور تأسیس گردد.

قانون بانکداری اسلامی ۱۹۸۳ به بانک مرکزی مالزی امکان می‌دهد تا بانک‌های اسلامی:

(۱) با دریافت مجوز کلی بانک به تجارت بپردازند. (۲) به صورت منظم مورد نظارت در محل^۲ بانک مرکزی قرار گیرند.

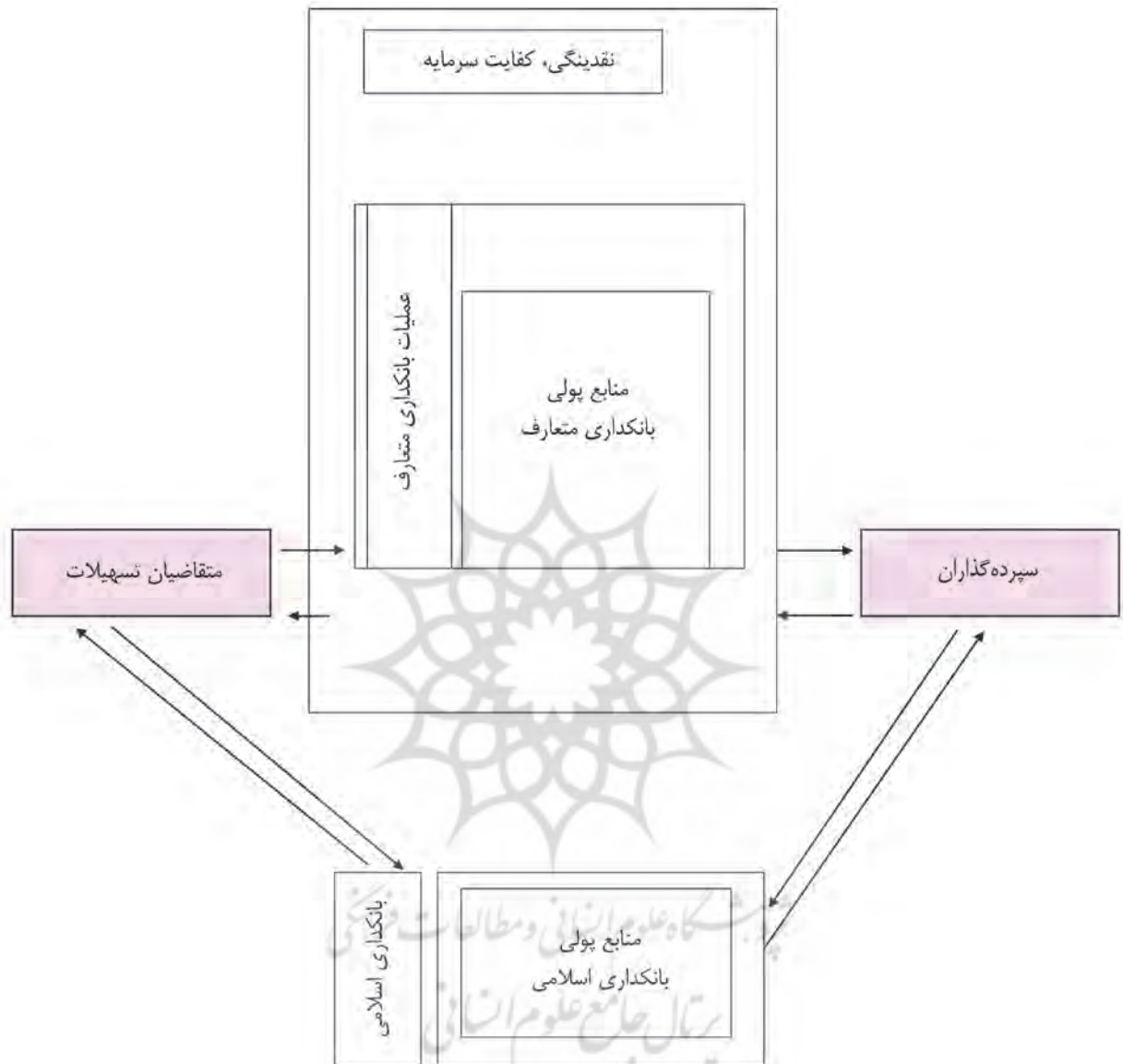
(۳) انتصاب رئیس و مدیران آن به تأیید بانک مرکزی برسد. (۴) حساب‌های سالانه آنها و تأسیس شعب جدید مورد بررسی و تأیید بانک مرکزی قرار گیرد.

(۵) با نیازهای مقرراتی اعلام شده توسط بانک مرکزی تطابق داشته باشند.

(۶) موظف شوند تا از طرف خود شورای مشورتی شریعت را تشکیل دهند.

از سوی دیگر قانون سرمایه‌گذاری دولتی امکان می‌دهد تا دولت مالزی اقدام به انتشار اوراق قرضه مبتنی بر اصول اسلامی نماید که

نمودار ۱- نحوه عمل در سیستم بانکداری دوگانه در مالزی

«چنین نظامی سبب می‌گردد تا دایره انتخاب مشتریان سیستم بانکی وسیع‌تر شده و نیز در جهت جلب نظر و اعتماد مسلمانان معتقد به نظام بانکی اقدام شود که همین امر گسترش بازار را در حیطه‌های بکر و جدیدی سبب شده است».

۳. طرح بانکداری بدون ربا در مالزی^۶ (SPTF)

این طرح یک طرح بانکداری غیرربوی، جهت اشاعه و ارتقای بانکداری اسلامی از طریق استفاده از زیرساخت‌های موجود بانکداری متعارف می‌باشد که از سال ۱۹۹۳ با پیاده‌سازی آزمایشی در سه بانک عمده

اسلامی و جلب اعتماد کامل مردم به آن می‌باشد.

منابع (وجوه سپرده‌گذاری) و مصارف (تسهیلات اعطایی) در سیستم بانکداری دوگانه به دو بخش متعارف و اسلامی تقسیم می‌شود. فلسفه این عمل در تفکیک کامل وجوه ربوی از منابع غیرربوی است تا با عدم خلط منابع پولی، شبهات شرعی مبتلا به رفع گردد. از این رو سیستم بانکداری دوگانه با معرفی مفهوم پنجره^۴ خاطر نشان می‌سازد که عملیات بانکداری اسلامی در کنار سیستم متعارف عمل می‌کند و ضمناً از هرگونه شبهه شرعی ناشی از هم‌کاسگی^۵ مبرا است. نحوه عمل در سیستم بانکداری دوگانه از نمودار ۱ تا حدودی روشن می‌شود:

یکی سرمایه را تأمین کرده و دیگری (تحت عنوان کارآفرین^۱) از این سرمایه در جهت راه‌اندازی پروژه‌های تجاری استفاده می‌کند و این توافق بر اساس تسهیم سود مبتنی بر نسبت‌های از پیش معین شده استوار است. توافق مضاربه در طرح بانکداری بدون ربا می‌تواند در دو جهت عکس صورت پذیرد:

- (۱) بانک اسلامی به عنوان کارآفرین و سپرده‌گذار به عنوان صاحب سرمایه
  - (۲) بانک اسلامی به عنوان سپرده‌گذار و صاحب صنعت یا خدمات به عنوان کارآفرین
- در مفهوم مضاربه زیان احتمالی بر خلاف سود به تمامی متوجه سپرده‌گذار خواهد بود.

نکته: به نظر می‌رسد که بر خلاف ضوابط معین‌شده در عقد مضاربه مطروحه در نظام بانکداری اسلامی ایران، تأکید خاصی بر نوع پروژه تعریف‌شده در مضاربه وجود نداشته باشد و کارآفرین مجاز است چه در زمینه بازرگانی و چه در زمینه صنعت وارد عقد مضاربه با سپرده‌گذار شود.

• **مشارکت:**^{۱۰} عبارت است از سرمایه‌گذاری مشترک در کسب‌وکاری معین و انتفاعی که در آن سود بر اساس نسبت از پیش توافق‌شده (که این نسبت ممکن است با نسبت سرمایه طرفین اختلاف داشته باشد) تقسیم می‌گردد و زیان احتمالی به نسبت سرمایه متوجه طرفین خواهد بود.

نکته: به نظر می‌رسد که مفاهیم طرح بانکداری بدون ربا تفاوت خاصی را میان دو نوع عقد مشارکت مدنی و مشارکت حقوقی قائل نشده باشند؛ با این توصیف توجه به نحوه تخصیص سود شاید نزدیکی آن به عقد مشارکت مدنی را متبادر کند؛ اما از طرف دیگر مسئولیت محدود به سرمایه بیشتر به مفاهیم مشارکت حقوقی نزدیک است.

• **مراجعه:**^{۱۱} به فروش محصولات با قیمتی که حاشیه سود مورد توافق طرفین را در بر داشته باشد اطلاق می‌گردد. چنین توافقی تنها هنگامی معتبر است که قیمت، سایر هزینه‌ها و حاشیه

تجاری مالزی اجرایی گردیده است. همچنین این طرح بر اساس اصول بانکداری اسلامی ایجاد شده و اجرای آن مستلزم تبعیت کامل از این اصول می‌باشد. علاوه بر آن کلیه بانک‌های مشارکت‌کننده در این طرح می‌باید از استانداردها و قواعد مکتوب ناظر بر نحوه اجرای طرح بانکداری بدون ربا پیروی کنند تا دو هدف زیر حاصل گردد:

- (۱) پیاده‌سازی سیستماتیک این طرح در بانک‌ها
  - (۲) انسجام میان مؤسسات مالی
- علاوه بر این بانک مرکزی مالزی ممکن است در فواصل زمانی بخشنامه‌هایی را دایر بر معرفی ابزارها و خدمات جدیدی که مؤسسات مالی می‌توانند ارائه کنند، ابلاغ نماید.

۴. مفاهیم بانکداری اسلامی در طرح بانکداری بدون ربا

طرح بانکداری بدون ربا در مالزی از چند مفهوم بانکداری اسلامی استفاده می‌کند که با وجود تفاوت‌های اسمی در طرح عنوان، ماهیتاً و با اندکی مسامحه با مفاهیم مطروحه در عقود اسلامی به کار رفته در کشورمان مطابقت دارند؛ با این توصیف باید خاطر نشان کرد که تفاوت‌های بعضاً جدی در نحوه به‌کارگیری مفاهیم در این دو نظام بانکداری اسلامی به چشم می‌خورد که تا حدودی از معادل‌های انگلیسی عقود مندرج در پانویس‌ها قابل برداشت است. برخی از این مفاهیم شامل فروش اقساطی (بیع بضمن عاجل)، اجاره به شرط تملیک، اجاره، قرض‌الحسنه، سلم (سلف)، کفالت (ضمان)، رهن، وکالت، حواله و هبه مطابق مفاهیم موجود در بانکداری اسلامی کشور است؛ از این رو به سایر مفاهیم که به نظر مهم‌تر می‌آیند، ذیلاً اشاره می‌گردد:

• **ودیعه با ضمانت:**^۷ در اساس به معنی واگذاری مال یا وجه به شخص دیگری است تا از آن محافظت به عمل آورد. در ودیعه سپرده‌پذیر وظیفه تضمین پرداخت عین یا بخشی از سپرده را به محض تقاضای مالک، عهده‌دار است. از آنجا که نقش سپرده‌پذیر تنها به نگهداری اموال یا وجوه سپرده‌گذار منحصر می‌شود، عدم تخصیص منافع حاصل از چنین منابعی به سپرده‌گذار امکان‌پذیر می‌باشد. بنابراین سپرده‌پذیر جهت جلب نظر سپرده‌گذاران به عنوان یک سیاست بازاریابی می‌تواند به صلاحدید خود بخشی از منافع را تحت عنوان جوایز و طبق اصل اسلامی هبه به سپرده‌گذاران اهدا کند.

• **مضاربه:**^۸ به توافق میان دو طرف اطلاق می‌شود که در آن

بانکداری دوگانه در اساس به معنی ادغام سیستم بانکداری اسلامی در سیستم بانکداری متعارف و در عین حال انفکاک آن به صورتی است که مسائل شرعی مربوط به شبهات ربوی را مرتفع سازد

بانکداری دوگانه سبب می‌گردد تا دایره انتخاب مشتریان سیستم بانکی وسیع‌تر شده و نیز در جهت جلب نظر و اعتماد مسلمانان معتقد به نظام بانکی اقدام شود که همین امر گسترش بازار را در حیطه‌های بکر و جدیدی سبب شده است

سود فروشنده در زمان عقد قرارداد معین گردد.

- **خرید دین:**^{۱۲} به ذخیره منابع مالی مورد نیاز برای تولید، بازرگانی یا خدمات توسط خرید/فروش اسناد و اوراق تجاری اطلاق می‌شود. خرید دین یک ابزار کوتاه‌مدت می‌باشد و زمان آن نباید از یکسال تجاوز نماید، تنها اسناد حاکی از وجود دیون واقعی از طریق آن قابل معامله می‌باشند.
- **استجراز:**^{۱۳} عبارت است از توافق میان مشتری و تأمین‌کننده که در آن تأمین‌کننده می‌پذیرد محصول معینی را به صورت متناوب (مثلاً ماهانه) و بر اساس قیمت و نوع پرداخت توافقی به مشتری تحویل دهد.

۵. پیش‌نیازها و نهادهای بانکداری اسلامی

از آنجا که سیستم بانکداری اسلامی در مالزی زیرمجموعه‌ای از یک سیستم بانکداری دوگانه^{۱۴} است که عملیات بانکداری اسلامی در آن از طریق بانک‌های متعارف صورت می‌پذیرد، انجام عملیات بانکداری اسلامی می‌باید از طریق یکی از بانک‌های موجود و به عنوان فعالیت جدید به آن الحاق شود. از این رو تأسیس فعالیت‌های مربوط به بانکداری اسلامی مستلزم برخی پیش‌نیازها (برای بانک‌های متعارف موجود) و پس‌نیاز^{۱۵}‌های اعلام‌شده توسط بانک مرکزی مالزی می‌باشد که نظر به اهمیت آنها از لحاظ جایگاه سازمانی به آنها اشاره می‌شود:

الف) پیش‌نیازها

- وضعیت معتبر بانک از لحاظ مالی
- عدم وجود سوء‌پیشینه نظارتی علیه بانک
- انطباق کامل با مقررات و قوانین و نیز آیین‌نامه‌های ادواری بانک مرکزی
- انطباق با پایین‌ترین نسبت سرمایه بر اساس ریسک^{۱۶} که در بانک‌های تجاری داخلی معادل ۸ درصد و در بانک‌های تجاری

خارجی معادل ۱۰ درصد تعیین شده است

- حداقل میزان سرمایه بانک که برای بانک‌های تجاری داخلی و خارجی جداگانه تعیین می‌گردد
- انطباق با آیین‌نامه‌های اعطای وام
- استخدام و به‌کارگیری متخصصان مجرب و آموزش‌دیده در امور بانکداری اسلامی و فراهم کردن دوره‌های منظم آموزشی در این‌باره

- ارسال پیشنهاد به بانک مرکزی مالزی که مواردی چون:
  - (۱) شیوه کار در خدمات ارائه‌شده تحت بانکداری اسلامی، (۲) مشخص کردن شعبی که در آن عملیات بانکداری اسلامی صورت می‌پذیرد، (۳) انواع حساب‌های پس‌انداز، (۴) انواع مصادیق تأمین مالی، (۵) درآمدهای ناشی از سرمایه‌گذاری، (۶) روش تفکیک وجوه بانکداری اسلامی از وجوه متعلق به بانکداری متعارف، (۷) نیازهای زیربنایی و ساختاری نظیر نیروی انسانی و آموزش، (۸) امور حسابداری نظیر حساب سود و زیان، ترازنامه و سیاست‌های حسابداری که باید در پیش گرفته شوند، (۹) اقلام مربوط به عملیات روزانه نظیر اداره دفاتر، حساب‌ها، کدهای حساب و امور انفورماتیک و (۱۰) مستندات و توافقات مربوط به هر نوع از حساب‌های پس‌انداز و تأمین مالی / سرمایه‌گذاری را دربرمی‌گیرد
  - تأییدیه بانک مرکزی پیش از شروع عملیات بانکداری اسلامی

ب) پس‌نیازها

- **تأسیس واحد بانکی بدون ربا:**^{۱۷} که بلافاصله پس از تأیید درخواست از طرف بانک مرکزی باید ایجاد گردد، ساختار سازمانی و جزئیات مربوط به مدیران و کارکنان واحد (صلاحیت‌ها، مدت و نوع تجربه کاری) باید به بانک مرکزی اعلام گردد؛ با این وصف بانک در تغییر ساختار سازمانی واحد جهت تسهیل عملیات مختار است. واحد بانکی بدون بهره باید: (۱) تمامی جنبه‌های مربوط به عملیات بانکداری اسلامی و مسائل مربوط به رویه‌های آن را دربر گیرد، (۲) میان سایر بخش‌های بانک جهت اطمینان‌یافتن از روان بودن عملیات بانکداری اسلامی ارتباط برقرار کند، (۳) در جهت هدایت کلیه منابع حاصل از وجوه بانکداری اسلامی به مصارف منطبق بر اصول اسلامی مراقبت به عمل آورد، (۴) از انطباق کامل با مقررات و آیین‌نامه‌های بانکداری اسلامی بانک مرکزی اطمینان یابد و (۵) تحقیق و توسعه در جهت بهبود بیشتر امور بانکداری اسلامی را تقبل کند.

اشاره می‌گردد. نکته مهم در این بخش تأکید شدید بر عدم خلط منابع و مصارف وجوه مربوط به بانکداری متعارف و بانکداری اسلامی است تا از ایجاد هر گونه شبهه شرعی برای سپرده‌گذاران و نیز دریافت‌کنندگان تسهیلات جلوگیری به عمل آید. منابع وجوه از نظر شکل شرعی به دو دسته عمده تقسیم می‌گردند:

۱) حساب‌های منطبق بر عقد ودیعه که شامل حساب‌های جاری و پس‌انداز می‌گردند.

۲) حساب‌های منطبق بر عقد مضاربه که به حساب‌های سرمایه‌گذاری موسوم‌اند.

نکته مهم در این میان اکتفای سیستم به دو عقد اساسی است و قراردادهای میان سپرده‌گذار و بانک از طریق همین دو عقد صورت می‌پذیرد. در عقد ودیعه هیچ تضمینی برای پرداخت سود وجود ندارد و سپرده‌گذار یا از امکانات حساب‌های جاری استفاده می‌کند و یا به صورت حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه به بانک اختیار می‌دهد تا از منابع مالی جهت اعطای تسهیلات بهره‌بردار. از طرف دیگر حساب‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر عقد مضاربه اساساً متکی به تشریک منافع ناشی از اعطای تسهیلات بوده و سود عامل اساسی جلب سپرده‌گذار به بانک تلقی می‌گردد. در حساب‌های سرمایه‌گذاری سپرده‌گذار و واحد بانکداری اسلامی بر نسبت سود ۲۰٪ توافق کرده و این مورد در قرارداد فی‌مابین قید می‌گردد. از سوی دیگر واحد بانکداری اسلامی مختار است تا از محل این وجوه در موارد ۱) بازرگانی، ۲) پروژه‌ها و ۳) معاملات سهام استفاده کند. حساب‌های سرمایه‌گذاری دارای عامل زمان بوده که از حداقل یک ماه شروع و تا بیش از پنج سال متغیر می‌باشد.

نکته مهم دیگر در بررسی منابع و مصارف طرح بانکداری اسلامی مالزی، اختیار بیشتر بانک در استفاده از منابع مالی جهت اعطای تسهیلات متنوع به متقاضیان می‌باشد. بانک می‌تواند کلیه وجوه حاصل از عقود ودیعه (جاری و پس‌انداز) را به صلاحدید خود مورد استفاده قرار دهد و تنها محدودیت الزام‌آور آن، تطابق تأمین مالی با اصول شریعت است. از سوی دیگر چنانچه در پی خواهد آمد، عقد مضاربه به‌کار رفته در حساب‌های سرمایه‌گذاری دارای معنای وسیع‌تری بوده و منحصر به مصارف بازرگانی و محدودیت زمانی کوتاه‌مدت نمی‌گردد.

بر این اساس انواع حساب‌های بانکداری اسلامی از نظر شکلی عبارت‌اند از:

طرح بانکداری غیرربوبی، جهت اشاعه و ارتقای بانکداری اسلامی از طریق استفاده از زیرساخت‌های موجود بانکداری متعارف می‌باشد

نکته: واحد بانکداری اسلامی باید توسط یک مسئول مسلمان و مجرب سرپرستی شده و کارکنان آن نیز می‌باید دارای صلاحیت‌های لازم برای این کار باشند.

• **وجوه بانکداری بدون ربا:** بانک می‌باید میزان مشخصی از وجوه کاری را که به طور ادواری توسط بانک مرکزی معین می‌شود، حفظ نماید. نیز، کلیه این وجوه باید تحت اداره واحد بانکداری بدون بهره قرار داشته باشند (عدم خلط منابع) و کلیه هزینه‌های عملیاتی و سربار مربوط به بانکداری اسلامی می‌باید توسط این وجوه تسویه گردند و نهایتاً اینکه تمامی سود و کارمزد ناشی از عملیات بانکداری اسلامی می‌باید به همین وجوه بازگشت داده شوند.

• **پوشش بیمه‌ای:** تسهیلات ارائه‌شده تحت طرح بانکداری اسلامی می‌باید در مقابل ریسک‌های احتمالی به صورت مقتضی بیمه گردند. علاوه بر این توصیه می‌گردد که در صورت امکان شرایط بیمه منطبق با اصول اسلامی باشد.

• **مشاور شریعت:** بانک موظف است که حداقل یک مشاور را برای مسائل مربوط به امور شرعی واحد بانکداری اسلامی منصوب نماید. با این حال این امر موجب نفی جلب موافقت بانک مرکزی در کلیه امور شرعی نمی‌گردد.

• **کنترل‌ها:** بانک موظف است که ۱) دستورالعمل‌های مربوط به رویه‌های بانکداری اسلامی را تدوین کند، ۲) فرمول‌های مناسبی را برای معاملات عملیات بانکداری اسلامی تدوین و رعایت نماید و ۳) حسابرسی داخلی را در مورد عملیات بانکداری اسلامی به عمل آورد.

• **اندوخته قانونی و نقدینگی:** الزامات مربوط به اندوخته قانونی و نسبت‌های نقدینگی در سطح کل بانک باید رعایت شوند؛ از این رو هیچ اندوخته یا نسبت نقدینگی مختص عملیات بانکداری اسلامی مورد نیاز نمی‌باشد.

ج) منابع وجوه

در این بخش به ورودی‌ها (سپرده‌ها) در سیستم بانکداری اسلامی

سیستم بانکداری اسلامی در مالزی زیرمجموعه‌ای از یک سیستم بانکداری دوگانه است که عملیات بانکداری اسلامی در آن از طریق بانک‌های متعارف صورت می‌پذیرد

• **حساب جاری:**^{۲۱} حساب‌های جاری بر اساس عقد ودیعه پذیرفته می‌گردند و در آنها سپرده‌گذاران به بانک اجازه می‌دهند تا از تمام یا بخشی از وجوه در مصارفی که بانک صلاح می‌داند استفاده کند. از طرف دیگر بانک به سپرده‌گذار اطمینان می‌دهد که در هر لحظه حسب نیاز بتواند تمام یا بخشی از وجوه را از حساب خود برداشت کند. بانک مختار است تا به عنوان سیاست بازاریابی و جلب سپرده‌گذاران و نیز تشویق ایشان به نگهداشت سپرده‌ها، بر اساس مفهوم اسلامی هبه، مبالغی را به عنوان بازده سپرده به سپرده‌گذاران پرداخت نماید، با این وصف باید توجه داشت که این بازده به هیچ رو الزامی نبوده و دارای نرخ از پیش تعیین شده‌ای نمی‌باشد.

• **حساب‌های پس‌انداز:**^{۲۲} بر اساس عقد ودیعه طراحی شده‌اند و در آنها سپرده‌گذاران به بانک اختیار می‌دهند تا از تمام یا بخشی از وجوه، به صلاحدید بانک استفاده نماید و در مقابل بانک بازپرداخت تمام یا بخشی از وجوه سپرده‌گذاری شده را حسب اعلام تضمین می‌نماید. در این نوع حساب‌ها نیز بانک می‌تواند بر اساس مفهوم هبه و به عنوان سیاست جلب و نگهداشت سپرده‌ها مبالغی را به عنوان بازده حساب به سپرده‌گذاران پرداخت نماید.

• **حساب‌های سرمایه‌گذاری عام:**^{۲۳} در این حساب‌های سپرده که بر اساس عقد مضاربه شکل گرفته‌اند، سپرده‌گذار به هیچ عنوان نمی‌تواند در نوع مصارف (سرمایه‌گذاری) وجوه سپرده‌گذاری شده دخالت کند، همچنین افتتاح چنین حساب‌هایی مستلزم وجود حداقل مبلغ سپرده می‌باشد که از طرف واحد بانکداری اسلامی اعلام می‌گردد. به هنگام تقاضای سپرده‌گذار برای سرمایه‌گذاری این شرایط به اطلاع وی رسیده و تأیید وی به منزله عقد قرارداد با بانک خواهد بود. بانک می‌تواند وجوه حاصل از این حساب‌ها را در سرمایه‌گذاری‌های کوتاه، میان یا درازمدت سرمایه‌گذاری کند، علاوه بر این تمام وجوه حاصل از این نوع سپرده‌ها می‌باید در حوضچه مالی واحدی متمرکز گردند. سود حاصل از

سرمایه‌گذاری‌ها بر اساس نسبت از پیش تعیین شده توزیع می‌گردد و در صورت بروز زیان سپرده‌گذاران ناگزیر از پذیرش تمامی آن خواهند بود، مگر آنکه زیان حاصل، ناشی از غفلت یا سوءمدیریت بانک باشد. در صورت تمایل سپرده‌گذار می‌تواند در سررسید حساب سپرده، آن را تمدید نمود. حساب‌های سرمایه‌گذاری عام دارای چند ویژگی هستند که به آنها اشاره می‌شود:

(۱) این حساب‌ها به صورت انفرادی یا مشترک قابل افتتاح هستند. (۲) سپرده لازم برای افتتاح حساب می‌تواند به صورت نقد، چک یا حواله وجه از حساب‌های پس‌انداز یا جاری باشد که در هر صورت پس از وصول وجه افتتاح حساب انجام می‌پذیرد.

(۳) پس از افتتاح حساب، گواهی مربوط صادر می‌گردد که در هر مرحله از عملیات بستن یا تمدید حساب مورد نیاز خواهد بود. بستن حساب در هر زمان: قبل، بهنگام و پس از سررسید میسر است. چنانچه حساب به هنگام یا پس از سررسید بسته شود، سپرده‌گذار اصل سپرده را به همراه سهم سود خود دریافت خواهد کرد. چنانچه سپرده‌گذار پس از سررسید برای بستن حساب مراجعه کند هیچ سودی ناشی از فعالیت پس از سررسید به او تعلق نمی‌گیرد، با این توصیف مشتری می‌تواند به هنگام افتتاح حساب از امکان تمدید خودکار حساب، پس از سررسید آن، استفاده کند. اما اگر سپرده‌گذار پیش از موعد سررسید نسبت به بستن حساب خود اقدام کند، چنانچه کمتر از یک ماه از افتتاح حساب سپری شده باشد، هیچ سودی به وی تعلق نخواهد گرفت، برای زمان‌های بیش از یک ماه، بخشی از سود قابل قبول را می‌تواند به سپرده‌گذار پرداخت نمود.

• **حساب‌های سرمایه‌گذاری خاص:**^{۲۴} در این حساب‌ها نحوه عمل و نوع عقد مبنا مشابه حساب‌های سرمایه‌گذاری عام بوده، اما وجوه حاصل از هر حساب که دارای شرط حداقل سپرده است، به صورت جداگانه ذخیره می‌گردد، بنابراین حوضچه واحد مالی وجود ندارد. سپرده‌گذاران می‌توانند قید کنند که وجوهشان در پروژه‌ای معین یا بخش اقتصادی خاصی سرمایه‌گذاری گردد. چنین حساب‌هایی توسط واحد بانکداری اسلامی مستقر در دفاتر مرکزی مدیریت‌شده و بانک در مورد نحوه تسهیم سود هر حساب با سپرده‌گذاران مذاکره می‌کند.

نکته: واحد بانکداری اسلامی در دفتر مرکزی نرخ‌های سود را برای انواع مختلف سپرده‌ها بر اساس سود تحقق‌یافته تعیین می‌کند.

اساس دو عقد مضاربه و مشارکت صورت می‌پذیرد:

۱- در حالت مضاربه، بانک آورنده سرمایه بوده و تمامی منابع مالی مورد نیاز را تأمین می‌کند. از سوی دیگر طرف متقاضی تسهیلات به عنوان کارآفرین مسئولیت مدیریت پروژه را به عهده دارد و از این رو بانک نمی‌تواند در مدیریت پروژه مداخله کند، با این توصیف این امر مانع از اختیار نظارت بانک نمی‌شود. در مورد سهم از سود میان طرفین مذاکره می‌شود و در صورت بروز زیان، تمامی آن متوجه بانک خواهد بود.

۲- در حالت مشارکت، بانک و کارآفرین به طور مشترک متکفل تأمین سرمایه به نسبت‌های مورد توافق خواهند بود، همچنین اختیار مدیریت میان طرفین مشترک است، اما این اختیار قابل تفویض خواهد بود. طرفین بر روی سهم از سود توافق می‌کنند. باید توجه داشت که این سهم از سود لزوماً با درصد مشارکت یکسان نخواهد بود، اما در صورت بروز زیان هر طرف به اندازه سرمایه خود مسئولیت خواهد داشت.

• **تملك دارایی:** تملك دارایی‌ها و ارائه خدمات ویژه آن بسته به نوع عقود به شرح زیر می‌باشند:

۱- بر اساس فروش اقساطی (بیع بثمان مؤجل) که در آن بانک پس از ارزیابی نیازهای مشتری، هزینه‌های واقعی دارایی را به علاوه حاشیه سود مدنظر بانک محاسبه کرده و به عنوان قیمت توافقی به وی اعلام می‌کند. بازپرداخت مشتری می‌تواند به صورت یکجا یا اقساطی صورت پذیرد و نکته مهم آنکه در صورت عدم توانایی مشتری در بازپرداخت، هیچ مبلغی تحت عنوان بهره نباید از وی اخذ گردد.

۲- بر اساس اجاره که در آن بانک دارایی مورد تقاضای مشتری را خریده و در قبال آن در فواصل زمانی معین مبالغ معینی را به عنوان اجاره دریافت می‌کند. همچنین در صورت عدم توانایی مشتری در پرداخت هیچ مبلغی تحت عنوان بهره نباید از او اخذ گردد. حالت ویژه‌ای موسوم به اجاره به شرط تملیک وجود دارد که در آن مشتری متعهد می‌شود در پایان قرارداد، دارایی را به قیمت توافق شده از بانک خریداری کند که در این حالت مبالغ اجاره‌بهای پرداخت شده از سوی مشتری، بخشی از بهای دارایی را تشکیل می‌دهند.

• **تأمین مالی امور بازرگانی:** ۲۷ بر اساس عقود مختلف به شرح زیر قابل انجام است:

۱- اعتبارات اسنادی بر اساس عقد وکالت: مشتری نیاز خود را به اعتبارات اسنادی به بانک اعلام کرده و سپس بانک از وی می‌خواهد تا

حساب‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر عقد مضاربه اساساً متکی به تشریک منافع ناشی از اعطای تسهیلات بوده و سود عامل اساسی جلب سپرده‌گذار به بانک تلقی می‌گردد

پس از تعیین این نرخ در مورد حساب‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و اعلام آن، هر شعبه نسبت به محاسبه سود سپرده‌گذاران خود اقدام می‌نماید. همچنین به غیر از حساب‌های سرمایه‌گذاری خاص، تمامی وجوه مورد استفاده در تأمین مالی یا سرمایه‌گذاری باید در حوضچه واحدی تحت عنوان «سپرده‌های مشتریان» وارد گردد.

د) مصارف وجوه

در این بخش به خروجی‌های طرح بانکداری اسلامی بدون ربا اشاره می‌شود. در مصارف وجوه که از آن به عنوان فعالیت‌های سرمایه‌گذاری^{۲۵} یاد می‌شود، استفاده وسیع‌تری از عقود و اصول اسلامی به عمل می‌آید. چنانچه پیش از این ذکر شد، کلیه منابع وجوه در طرح بانکداری بدون ربا از طریق دو عقد ودیعه و مضاربه به همراه مفاهیم هبه و سود تأمین می‌گردند، اما تنوع استفاده در مصارف بسیار گسترده‌تر است. در زیر به انواع روش‌های سرمایه‌گذاری (و اعطای تسهیلات) در این طرح اشاره می‌گردد:

• **خرید اوراق سرمایه‌گذاری دولتی:** ۲۶ بانک به دو دلیل اوراق دولتی را خریداری می‌کند: (۱) برای نیل به الزامات نقدینگی و (۲) استفاده از وجوه معطل مانده بانکداری اسلامی. عقد مورد استفاده در این حالت قرض الحسنه بوده و بازده اوراق در فواصل زمانی یکساله پس از انتشار توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی اعلام می‌گردد.

• **سرمایه‌گذاری در سهام:** بر اساس قوانین کنترل تملک و نگهداری سهام، یک مؤسسه مالی می‌تواند سهام سایر مؤسسات را با شروط زیر خریداری نماید: (۱) پرداخت برای خرید سهام از ۱۰ درصد سرمایه تجاوز نکند، (۲) میزان تملک شرکتی که سهام آن خریداری می‌شود از ۱۰ درصد سرمایه آن فزونی نگیرد، (۳) کل مبالغ سهام خریداری شده شرکت‌ها از ۲۵ درصد سرمایه بانک بیشتر نباشد و (۴) سهام خریداری شده متعلق به شرکت‌های مورد تأیید بانک مرکزی باشد.

• **تأمین مالی پروژه‌ها:** تأمین مالی پروژه‌ها طبق این طرح بر

نکته مهم دیگر در بررسی منابع و مصارف طرح بانکداری اسلامی مالزی، اختیار بیشتر بانک در استفاده از منابع مالی جهت اعطای تسهیلات متنوع به متقاضیان می‌باشد

وام‌گیرنده مختار است تا چنین پرداخت‌هایی را به صلاحدید خود انجام دهد. وام‌های قرض‌الحسنه نباید از وجوه واحد بانکداری اسلامی تجاوز کند.

۲- خدمات بانکی: نظیر حواله، انتقالات پستی، تلگرافی یا چک‌های مسافرتی.

۶. ابزارهای مالی قابل انتقال بانکداری اسلامی

• ابزارهای قابل انتقال سپرده‌ها^{۲۸}

برای استفاده بانک‌های تجاری و شرکت‌های مالی واجد شرایط طراحی شده است تا تجهیز پس‌اندازهای داخلی را از عموم مردم میسر سازد. از آنجا که این ابزارها به صورت قابل معامله و نقدینه طراحی شده‌اند، موجب توسعه بازار پولی داخلی نیز گردیده‌اند.

از سوی دیگر با توسعه سریع بانکداری اسلامی از سال ۱۹۹۳ و ایجاد بازار پولی اسلامی نیاز به ابزارهای پس‌انداز قابل معامله در این زمینه احساس می‌شد، از این رو نسخه اسلامی ابزارهای فوق با اهداف مشابه طراحی و توسعه یافت که به ابزارهای قابل انتقال اسلامی^{۲۹} موسوم‌اند. این ابزارها به دو دسته گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال^{۳۰} و ابزارهای قابل انتقال اسلامی سپرده‌ها^{۳۱} تقسیم می‌شوند. گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال بر اساس مفهوم اسلامی بیع بضمن مؤجل و ابزارهای قابل انتقال اسلامی سپرده‌ها بر اساس مفهوم مضاربه ایجاد گردیده‌اند. اساساً گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال به مقدار معینی پول که در مؤسسات بانکی سپرده‌گذاری گردیده است، اشاره کرده و دارنده آن در زمان معینی در آینده و به بهای اسمی می‌تواند وجه آن را بازپس گیرد. ابزارهای قابل انتقال اسلامی سپرده‌ها به مقدار معینی پول که در مؤسسات بانکی سرمایه‌گذاری شده است، اشاره دارد و دارنده آن می‌تواند در زمان معینی در آینده بهای اسمی به علاوه سود اعلام‌شده ابزارهای قابل انتقال اسلامی سپرده‌ها را دریافت کند. هر

کل مبلغ کالا را طبق اصل ودیعه به صورت سپرده نزد بانک واریز کند، سپس بانک نسبت به گشایش اعتبار اقدام کرده و اسناد را به مشتری می‌دهد و در نهایت کارمزد و کمیسیون خود را از مشتری اخذ می‌کند. ۲- اعتبارات اسنادی بر اساس عقد مرابحه: مشتری نیاز خود را به اعتبارات اسنادی به بانک اعلام کرده و از وی می‌خواهد تا کالا را خریداری یا وارد نماید و از این طریق به بانک اعلام می‌دارد که خواهان خرید کالا از بانک بر طبق مرابحه است. بانک از وجوه خود اقدام به گشایش اعتبار و خرید کالا کرده و در نهایت کالا را با قیمتی شامل بهای تمام شده، کارمزد و حاشیه سود به صورت یکجا یا اقساطی به مشتری می‌فروشد.

۳- اعتبارات اسنادی بر اساس عقد مشارکت: مشتری نیاز خود را به اعتبارات اسنادی به بانک اعلام و در مورد ارقام قرارداد مشارکت با بانک مذاکره می‌کند. سپس سهم خود را از عقد مشارکت به حساب بانک واریز کرده و بانک با افزودن سهم‌الشرکه خود اقدام به گشایش اعتبار نموده و اسناد را به مشتری واگذار می‌کند. در نهایت مشتری با فروش کالاها و ایجاد سود، نسبت به تسهیم آن طبق قرارداد اولیه میان خود و بانک اقدام می‌نماید.

۴- ضمانت اسنادی بر اساس اصل کفالت: بانک بر اساس این اصل نسبت به انجام کاری معین یا تأدیه وام به مشتری ضمانت می‌دهد. برای این مقصود بانک مبالغی را از مشتری طبق اصل ودیعه اخذ کرده و در قبال این خدمت از مشتری کارمزد دریافت می‌کند.

۵- تأمین مالی سرمایه در گردش بر اساس اصل مرابحه: در موارد نیاز به سرمایه در گردش مانند تأمین موجودی انبار، لوازم یدکی، کالاهای نیم‌ساخته یا مواد اولیه مشتری از بانک می‌خواهد تا خریدهای لازم را از محل وجوه بانک انجام داده یا به وی وکالت دهد تا خرید را از همان منابع صورت دهد. سپس بانک کالاها را به قیمتی شامل بهای تمام‌شده و حاشیه سود به مشتری می‌فروشد و بازپرداخت آن را در زمان توافق‌شده به مشتری اعلام می‌کند و بر این اساس مشتری در سررسید(ها) نسبت به بازپرداخت اقدام می‌نماید.

• عملیات کارمزدی: موارد زیر را دربرمی‌گیرد:

۱- وام‌های قرض‌الحسنه: بدون بهره بوده، اما کارمزد عملیات از مشتری اخذ می‌گردد. وام‌های قرض‌الحسنه برای مصارف عام‌المنفعه چون آموزش و ازدواج که حاوی عامل اضطرارند قابل اعطا می‌باشند. وام‌گیرنده موظف است کل مبلغ را در زمان معین‌شده به بانک تأدیه کند اما هیچ مبلغ اضافه بر کارمزد نباید از او اخذ گردد، با این حال

دوی این ابزارها توسط شورای مشورتی شریعت و بانک مرکزی مالزی مورد تأیید و حمایت قرار گرفته‌اند.

سازوکارهای این دو ابزار در زیر تشریح می‌گردند:

- گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال

گرچه این ابزار بر اساس عقد بیع بضمن مؤجل بنا شده است، اما دارای تفاوت‌های خاصی با آن می‌باشد. در عقد بیع بضمن مؤجل مؤسسه بانکی دارایی‌ها را حسب تقاضای مشتری خریده و آن را با در نظر گرفتن حاشیه سود به او می‌فروشد، در حالی که در گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال عنصر مشتری و مؤسسه بانکی در هم ادغام شده، بنابراین دارایی‌ها به مؤسسه بانکی تعلق خواهند داشت. نحوه عمل در این ابزار به شرح زیر است:

۱- مشتری برای سپرده‌گذاری بر اساس گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال به بانک مراجعه می‌کند.

۲- مؤسسه بانکی دارایی خود (مثلاً ساختمان یا سهام) را به صورت نقدی و به نسبت وجه سپرده‌گذاری شده به مشتری می‌فروشد.

۳- مشتری بهای خرید دارایی را به صورت نقدی به مؤسسه بانکی پرداخت می‌کند.

۴- مؤسسه بانکی دارایی را به مشتری انتقال می‌دهد.

۵- همزمان مشتری دارایی را مجدداً به مؤسسه بانکی با بهایی

بیش از مبلغ خرید می‌فروشد.

۶- مابه‌التفاوت بهای خرید و فروش به عنوان سود سرمایه‌گذاری مشتری تلقی می‌گردد.

۷- مؤسسه بانکی گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال را به عنوان گواهی بدهی بانک به مشتری منتشر می‌کند.

۸- بازپرداخت به زمان توافق شده موکول می‌گردد.

۹- زمان سررسید همانند حساب‌های سرمایه‌گذاری به عنوان

مدت سرمایه‌گذاری مشتری تلقی می‌گردد، به هنگام سررسید مشتری این گواهی را به مؤسسه بانکی ارائه کرده و بهای اسمی آن را (شامل سود اسمی آن) دریافت می‌کند.

- ابزار سپرده قابل انتقال اسلامی

همان‌گونه که گفته شد این ابزار بر اساس عقد مضاربه ایجاد گردیده و در آن مبلغ سرمایه‌گذاری شده توسط مشتری در سررسید به همراه سود اعلام‌شده قابل وصول خواهد بود. نحوه عمل در این ابزار به شرح زیر است:

۱- مشتری وجه خود را به مؤسسه بانکی می‌سپارد.

۲- مؤسسه بانکی با پذیرش سپرده، ابزار سپرده قابل انتقال اسلامی را به عنوان گواهی سپرده منتشر می‌نماید.

۳- به هنگام سررسید، مشتری با ارائه ابزار سپرده قابل انتقال اسلامی به مؤسسه بانکی ارزش اسمی آن را به همراه سود اعلام‌شده دریافت می‌نماید. نرخ قطعی سود تنها در سررسید مشخص می‌گردد، اما به هنگام صدور ابزار سپرده قابل انتقال اسلامی درصد سهم‌الشرکه از تعلق سود قید می‌گردد.

• مشخصات، شرایط و ویژگی‌های ابزارهای قابل انتقال اسلامی

دارایی‌های مذکور در این ابزارها باید با شروط شریعت تطابق داشته و در هر زمان معین هر بخش از دارایی تنها به یک تراکنش اختصاص یابد. از سوی دیگر تنها بانک‌های اسلامی مورد تأیید بانک مرکزی مجازند تا این ابزارها را منتشر نمایند. انتشار این ابزارها اساساً توسط دفتر مرکزی بانک‌ها هدایت می‌شوند، با این حال شعب در صورت اعمال سازوکارهای کنترلی، گزارش‌دهی و نظارتی مناسب مجازند تا به انتشار ابزارهای قابل انتقال اسلامی مبادرت کنند. گواهی‌ها باید دارای مبلغ عنوان‌شده باشند که وجه آنها طبق شرایط زیر قابل دریافت است:

۱- پرداخت تنها به حامل و چنانچه وی گواهی را از طریق سپرده‌نگهدار مجاز^{۳۲} به منتشرکننده ارائه دهد، صورت می‌پذیرد.

۲- پرداخت به هنگام سررسید گواهی انجام می‌گیرد.

۳- پرداخت به بهای اسمی (که در گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال شامل سود عنوان‌شده خواهد بود) خواهد بود.

گواهی‌های قابل انتقال را می‌توان تجزیه یا ترکیب کرد. چنانچه

مبلغ گواهی از رقم معینی (که توسط بانک مرکزی اعلام می‌شود)

بیشتر باشد، دارنده می‌تواند آن را به واحدهایی که حداقل آن معین

است، تجزیه کند. از سوی دیگر دارنده می‌تواند چند گواهی را در قالب

گواهی واحدی ترکیب نماید که در این صورت ارزش اسمی گواهی

حاصل، معادل جمع ارزش‌های اسمی ابزارهای ترکیب شده خواهد بود،

با این حال ارزش گواهی‌های ترکیب‌شده نباید از حداکثر تعیین‌شده

تجاوز نماید. همچنین گواهی‌های مورد ترکیب باید از طرف ناشر واحد

و با شرایط کاملاً مشابهی منتشر شده باشند. در صورت تجزیه یا

ترکیب گواهی‌ها، ناشر باید در اسرع وقت تمامی گواهی‌های پیشین را

باطل کرده و گواهی‌های جدید را برای حامل صادر کند.

بین‌بانکی طبقه‌بندی شود، با این وصف تا زمانی که میان خریدار و فروشنده قید نشود، تراکنش بین‌بانکی از نوع ارزش همروز خواهد بود.

• محاسبات مربوط به ابزارهای قابل انتقال اسلامی

همان‌گونه که گفته شد، مبلغ گواهی بدهی (NIDC) در سررسید و به بهای اسمی (بهای فروش دارایی یا قیمت اصل آن به علاوه سود) قابل دریافت است. از سوی دیگر مبلغ گواهی سپرده در سررسید شامل بهای اسمی و سود پرداختی می‌باشد. نحوه عمل برای هر یک از این گواهی‌ها به شرح زیر است:

الف) گواهی بدهی (NIDC): بر اساس قیمتی معامله می‌شود که در آن ارزش روز به عنوان درصدی از مبنای ۱۰۰ واحدی، تا چهار رقم اعشار اعلام می‌گردد و بدیهی است که با نزدیک شدن زمان سررسید بهای آن به ۱۰۰ نزدیک‌تر می‌شود. به عنوان مثال گواهی با ارزش اسمی ۱۰۰۰ که ارزش روز آن ۹۱/۱۱۱۱ است به بهای ۹۱۱ واحد معامله می‌گردد. ارزش روز (درصد از بهای اسمی) توسط عرضه و تقاضا و عوامل بازار تعیین می‌شود، با این توصیف قیمت تئوریک آن چنانچه سررسید پیش از یکسال باشد از طریق فرمول زیر قابل محاسبه است:

$$P = \frac{100}{1 + \frac{(T \times Y)}{36500}}$$

که در آن P قیمت گواهی، T تعداد روزهای باقیمانده تا سررسید و Y درصد حاشیه سود گواهی در سال است. در صورتی که سررسید به زمانی بیش از یکسال موقوف گردد، بهای تئوریک گواهی بدهی از فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$P = \frac{100}{\left(1 + \frac{Y}{m \times 100}\right)^{n-1} + \frac{DSC}{DCC}}$$

که در آن P قیمت گواهی، Y درصد حاشیه سود گواهی در سال، n تعداد دفعات پرداخت کوپن سود، m دفعات پرداخت کوپن سود در سال، DSC تعداد روزهایی است که از تاریخ معامله تا اولین کوپن سود مانده است و DCC فواصل زمانی بین پرداخت کوپن‌های سود به روز می‌باشد.

ب) گواهی سپرده (INID): گواهی سپرده نیز نظیر گواهی

مجموع گواهی‌های منتشرشده توسط هر بانک نباید از سقف تعیین‌شده توسط بانک مرکزی فزونی گیرد که اساساً در حدود پنج برابر وجوه سرمایه‌ای تأییدشده ناشر می‌باشد. همچنین چنانچه وجوه سرمایه‌ای بانک افزایش یا کاهش یابد، سقف مذکور مستعد تغییرات متناسب خواهد بود. سرمایه تأییدشده در این معنا عبارت است از مجموع تمام سرمایه‌ای که در عملیات بانک به کار گرفته شده و از طرف بانک مرکزی به عنوان معیار کفایت سرمایه مؤسسه بانکی تلقی می‌گردد.

گواهی‌ها به اشکال زیر در بازارهای ثانویه (بورس) قابل معامله می‌باشند:

۱- خرید و فروش قطعی: به انتقال مالکیت گواهی از فروشنده به خریداری غیر از ناشر اطلاق می‌شود. علاوه بر آن یک مؤسسه معتبر مالی می‌تواند به عنوان بازارساز گواهی‌های منتشرشده توسط مؤسسه دیگر عمل نماید. بدیهی است خرید و فروش قطعی گواهی‌ها هیچ تأثیری در محاسبه تعهدات ناشر نخواهد داشت.

۲- خرید و بازخرید: ۳۳ ناشر می‌تواند گواهی‌های خود را چنانچه: (۱) حداقل یک ماه از انتشار آنها گذشته باشد، (۲) در مورد گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال به قیمت بازار و (۳) در مورد ابزار سپرده قابل انتقال اسلامی تنها در موعد پرداخت سود، پیش از سررسید بازخرید کند. ناشر می‌تواند پس از بازخرید گواهی‌ها نسبت به ابطال آن اقدام کند، و از سوی دیگر به ناشر توصیه می‌شود در مورد گواهی‌های بدهی اسلامی قابل انتقال بهای بازخرید را روی آن قید نماید.

۳- فروش و توافق بیع متقابل: در چنین حالتی طرفین مبادله دو توافق جداگانه با یکدیگر انجام می‌دهند: (۱) فروشنده (مالک) گواهی را به بهای مورد توافق طرفین به خریدار (سرمایه‌گذار) می‌فروشد و (۲) خریدار تعهد می‌نماید که گواهی را در زمان معین و به بهای مورد توافق مجدداً به فروشنده بفروشد. پس از توافق اولیه، گواهی به خریدار (سرمایه‌گذار) انتقال می‌یابد. بیع متقابل دارای دو شرط عمده است: اولاً ناشر نمی‌تواند وارد عقد چنین قراردادی شود و ثانیاً مفاد قرارداد بیع متقابل باید در چهارچوب مفاد گواهی مورد معامله باشد. از سوی دیگر چنانچه گواهی مورد معامله فاقد پرداخت سود دوره‌ای (مخصوصاً در مورد گواهی بدهی اسلامی قابل انتقال) باشد، عایدی فروشنده در توافق اول نباید از بهای اسمی گواهی تجاوز کند.

تراکنش این گواهی‌ها می‌تواند به صورت همروز^{۳۴}، فردا^{۳۵} و یا بلادرنگ^{۳۶} صورت پذیرد و می‌تواند تحت تراکنش بین‌بانکی یا غیر

منابع و مآخذ

بدهی به درصدی از بهای ۱۰۰ واحدی قیمت‌گذاری می‌گردد و بهای
تئوریک آن از فرمول زیر قابل محاسبه است:

فارسی

مجتهد، احمد و حسن‌زاده، علی. (۱۳۸۷). پول و بانکداری و نهادهای مالی. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.

$$P = \left(\frac{D \times T}{36500} + 1 \right) \times 100$$

که در آن P قیمت گواهی، D نرخ سود تقسیمی مورد انتظار و T
تعداد روزهای سپری‌شده از تاریخ انتشار یا تقسیم آخرین سود می‌باشد.

انگلیسی

Bank Negara Malaysia.(1993). *Gmdeline on Skim Per Bank an Islam*. Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia.

Bank Negara Malaysia.(2009). *What is Islamic Banking?* From [www. bankinginfo.com.my/-system/media/... islamic-banking.pdf](http://www.bankinginfo.com.my/-system/media/...islamic-banking.pdf).

Ellinger, E.(2005). *Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford:Oxford university press.

Essunger, James.(1999). *The Virtual Banking Revolution*. London: Thomson Press.

Heffernan, Shelagh,A.(2005). *Modern Banking*. Chichester: John wiley & sons.

Malaysia's Experiences in the Development of Islamic Finance.(2009). *Practical Seminar: Advantages of Islamic Banking & Insurances Business Modeling Rusia*, from [www. muslim. ru/files/1/25.pdf](http://www.muslim.ru/files/1/25.pdf).

Muraleedharan, D.(2002).*Modern Banking Theory and Practice*. New Delhi: PHILearning Private Limited.

Overview of Islamic Banking in Malaysia.(2005). From [http:// pkukmweb.ukm.my/%7Ehairun/Ex3613/ Overview%20of%20Islamic%20banking%20in%20malaysia.pdf](http://pkukmweb.ukm.my/%7Ehairun/Ex3613/Overview%20of%20Islamic%20banking%20in%20malaysia.pdf).

پی‌نوشت‌ها:

- 1-Pilgrimage Fund Board
- 2- On-Site
- 3- Dual Banking System
- 4- Window
- 5- Pooling
- 6- Skim Perbankan Tanpa Faedah (SPTF).
- 7- Savings with Guarantee
- 8- Profit Sharing
- 9- Entrepreneur
- 10- Joint Venture
- 11- Cost-plus
- 12- Debt Trading
- 13- Supply Contract
- 14- Dual Banking
- 15- Post-Requirements
- 16- Risk-Weighted Capital Ratio (RWCR)
- 17- Interest-free Banking Unit (IBU)
- 18- Interest-free Banking Fund
- 19- Takaful Coverage
- 20- Ratio of Profit
- 21- Current Accounts
- 22- Savings Account
- 23- General Investment Deposits
- 24- Special Investment Deposits
- 25- Investment Activities
- 26- Government Investment Issues (GII)
- 27-Trade Financing
- 28- Negotiable Instruments of Deposits (NID)
- 29- Islamic Negotiable Instruments (INI)
- 30- Negotiable Islamic Debt Certificate (NIDC)
- 31- Islamic Negotiable Instruments of Deposits (INID)
- ۳۲- یا Authorized Depository امکان دارد یکی از مؤسسات زیر باشد: مؤسسات مجاز مورد تأیید بانک مرکزی که می‌توانند سپرده‌نگهدار گواهی‌های اسلامی باشند و نیز بانک‌های اسلامی مورد تأیید بانک مرکزی که در SPTF مشارکت داشته باشند.
- 33- Redemption
- 34- Same Day
- 35- Tomorrow
- 36- Spot